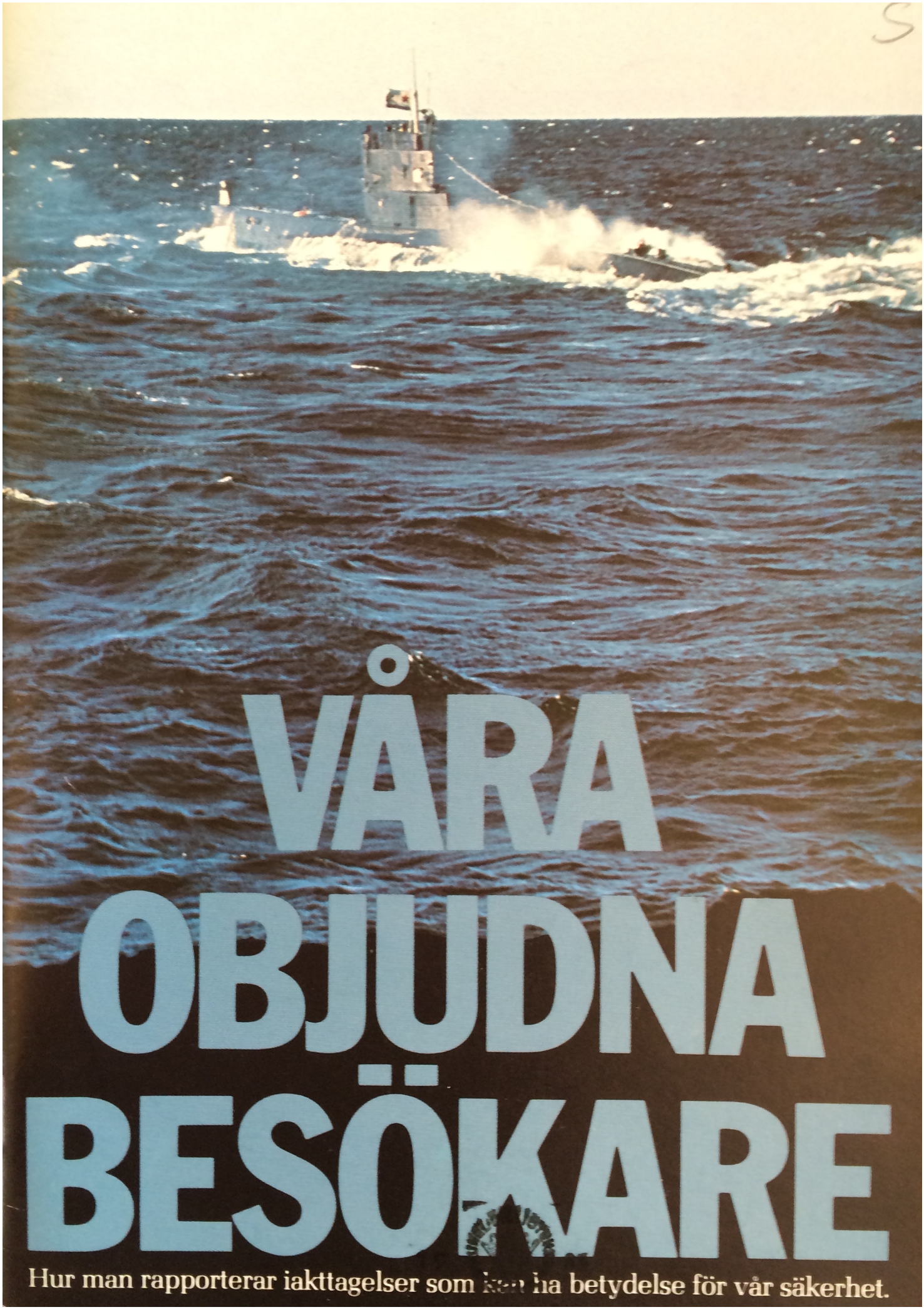
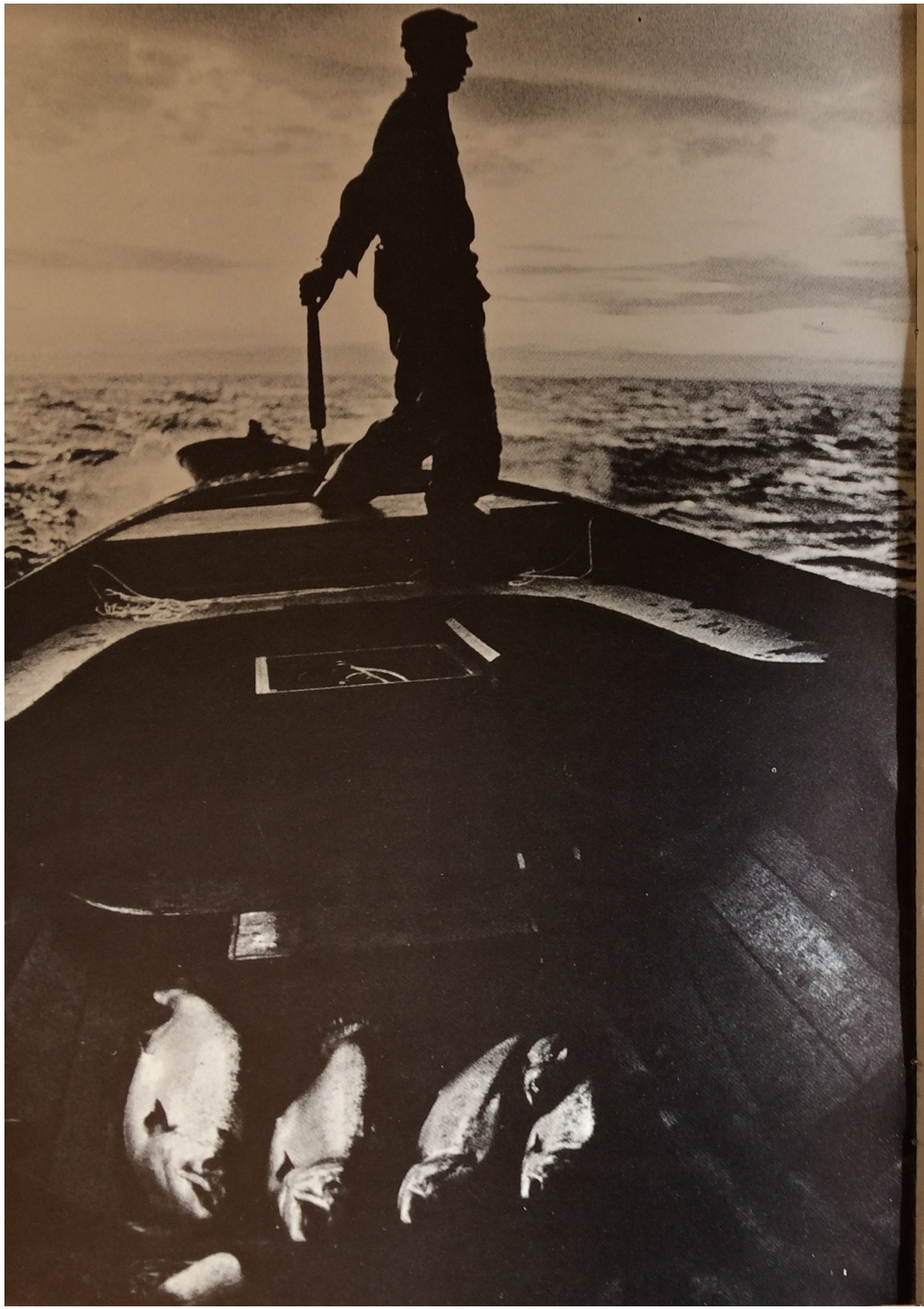
S

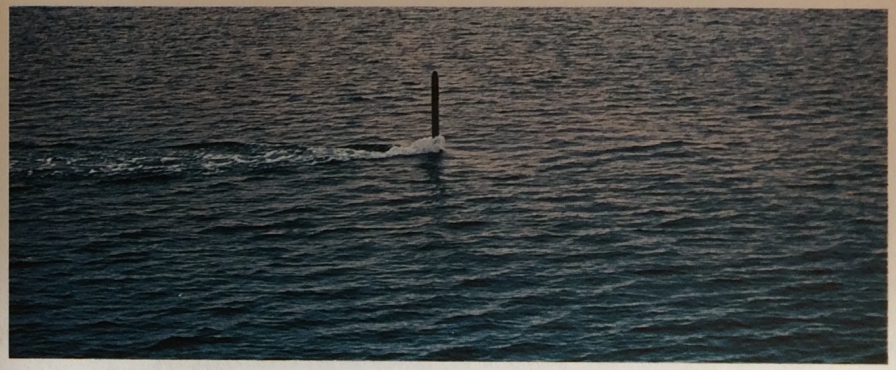

VÅRA OBJUDNA BESÖKARE

Hur man rapporterar iakttagelser som kan ha betydelse för vår säkerhet.

Du är kanske ensam om din iakttagelse – rapportera!

Möjligheten att optiskt se eller med radar- eller radiospaning upptäcka en ubåt som medvetet försöker dölja sig är mycket liten. Dessutom är det så, att vattnen runt våra kuster på flera sätt försvårar hydrofonspaning efter ubåtar i undervattensläge.

En ubåt till sjöss är nästan alltid i undervattensläge för att inte röja sin närvaro. Under korta stunder kan den dock behöva hissa upp utrustning ovanför vattenytan för att till exempel göra lägesbestämning via periskop eller radar. Master för telekommunikation eller signalspaning används också vid behov samt snorkelmast för att förse dieselmotorer med syre vid generatorladdning av batterier, som används vid elektrisk framdrivning i uläge.

Snorkling, som också innebär avgasrök, görs helst i mörker och kanske i anslutning till ett ytfartyg under gång. Radarspaningen kan inte särskilja ekona från snorkelmasten och fartyget.

Normalt exponerar man inte sin utrustning så att den kan iakttas optiskt eller med radar. Det har dock förekommit tillfällen då främmande ubåt avsiktligt visat sig för att avleda uppmärksamheten från annan främmande ubåt eller då man under förflyttning tvingats "hoppa" över en uppgrundning.

Det kan därför mycket väl vara så att du är den enda som råkat se den aktuella ubåten i området. Om flera iakttagelser rapporteras in samtidigt men oberoende av varandra kan ubåtens rörelsemönster kartläggas i den sammanställning som alltid utarbetas vid ubåtsincidenter.

Det är därför viktigt att varje iakttagelse som kan uppfattas som en främmande ubåt blir rapporterad till Marinens sjöbevakningscentraler.

Östersjön — idealiskt hav att operera i för ubåtar

Sveriges nuvarande ubåtsjaktresurser är i första hand avsedda för att skydda sjötransporter i krig och inte för att i fredstid jaga främmande ubåtar i våra skärgårdar.

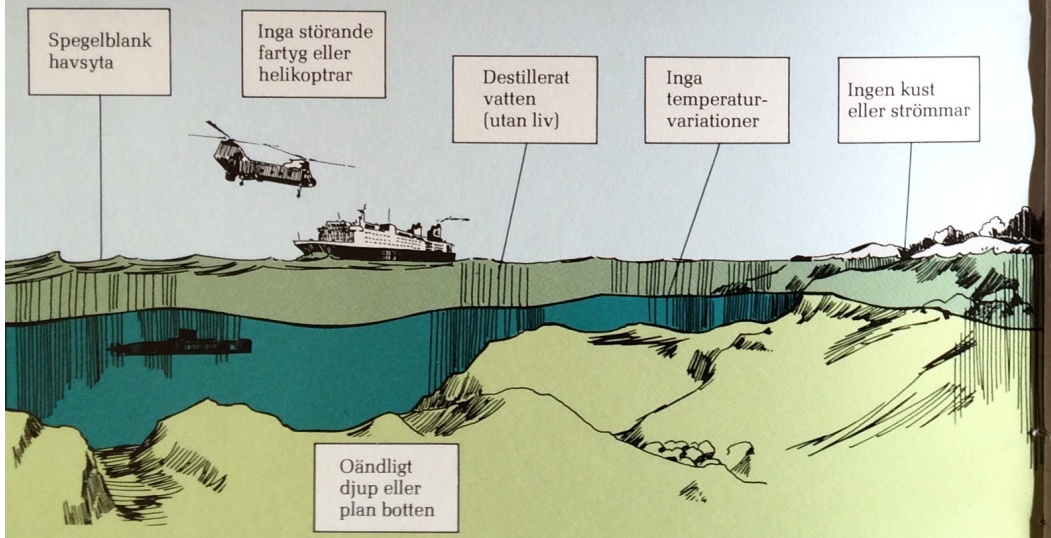
Våra farvatten är jämförelsevis grunda och på stora ytor är det mycket ojämn botten. I Hårsfjärdenområdet har landskapet under vattnet lika mycket berg och dalar som angränsande landområden. Speciellt i Östersjön är vattnet skiktat på grund av att såväl salthalt som temperatur och ström varierar med avståndet från vattenytan. Djup- och bottenförhållandena tillsammans med vattnets skiktningar gör att utsända ljudvågor från hydrofoner reflekteras, dämpas eller ger falska ekon.

Under gynnsamma förhållanden kan man med hydrofon upptäcka en ubåt under vatten på tiotals kilometers avstånd medan man vid dåliga förhållanden bara har några få hundratal meters räckvidd.

Det här vet en ubåtsbesättning och utnyttjar förhållandena taktiskt för att oupptäckt kunna utföra sina uppdrag. Man analyserar omgivande vatten och förflyttar sig i skyddande vattenskikt. Vid hot om upptäckt kan man dölja sig i någon skyddande bottenravin eller intill en klippa.

Naturligtvis är detta en fördel för våra egna ubåtar, men det blir en nackdel när vi skall jaga främmande ubåtar i svenska vatten.

Vad som skiljer senare års ubåtsincidenter från tidigare, är att den kränkande ubåten inte svarar med att sätta kurs ut från svenskt vatten. I stället har jagade ubåtar genom avledande manövrer stannat kvar i området.

Texten i rutorna beskriver hur Östersjön borde vara för att gynna den som med hydrofon söker en ubåt. I verkligheten finns alla störande faktorer till ubåtsbesättningens fördel. Den tekniska utvecklingen har inte förändrat situationen. Idag finns inget liknande eller bättre alternativ till hydrofontekniken med sina begränsningar.

Varför är de främmande ubåtarna här?

Ubåtarna kan ha många uppgifter. Här är några exempel:

Främmande makt (-er) kan ha för avsikt att utnyttja svenskt sjöterritorium för sina ubåtar under krigstid. För planeringen behöver man uppgifter om lämpliga områden och övriga navigatoriska förhållanden.

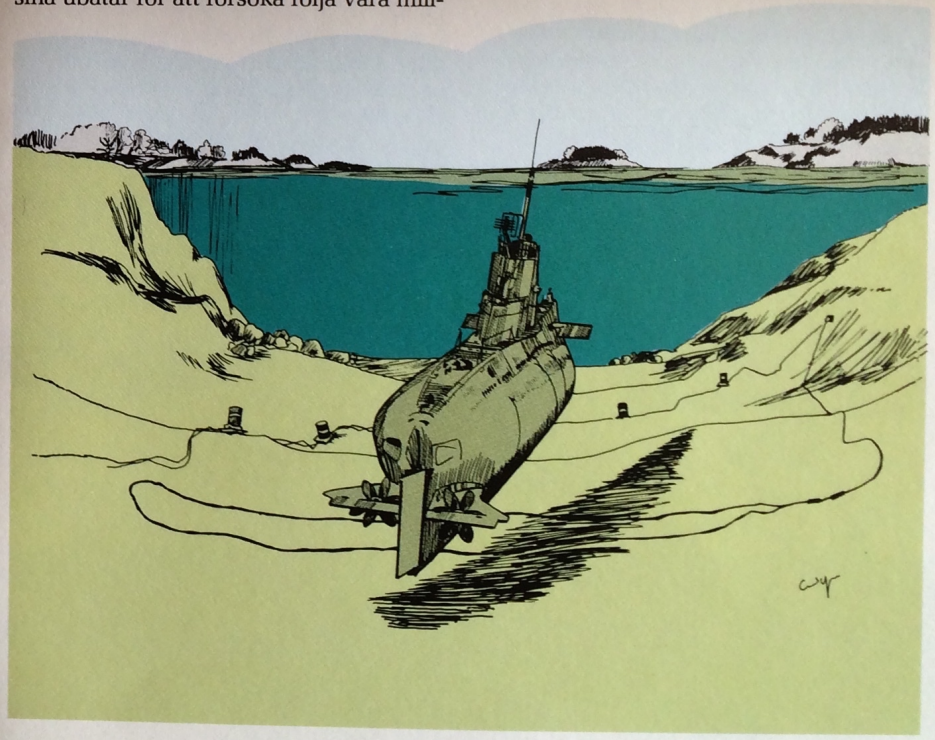
Uppgiften kan också vara att informera sig om våra försvarsförberedelser och då särskilt de system och installationer som vi avser att utnyttja i vårt försvar mot ubåtar. Vidare kan det vara viktigt att skaffa sig en uppfattning om vår förmåga vid ubåtsjakt.

Dessutom kan man ha för avsikt att öva navigering i våra mycket speciella skärgårdsvatten.

Främmande makt (-er) kan använda sina ubåtar för att försöka följa våra militära övningar och materielprov eller att sätta i land alternativt hämta personal eller materiel. Flera kränkningar har upptäckts i samband med svenska militära övningar.

Hydrofonspaning, radarspaning, radioavlyssning eller optisk spaning genom periskop är ubåtens sätt att registrera sin omvärld. Risken för upptäckt gör dock att man endast korta stunder exponerar någon utrustning över vattnet.

Under vattnet kan ubåten sända ut dykare för att undersöka eller förstöra våra fasta försvarssystem, som till exempel mineringar.

”...att upptäcka, identifiera och avvisa...”

Marinens ansvar vid en ubåtsincident är att via sjöbevakningscentralen ta emot och sammanställa inkommande information till en helhetsbild och utifrån denna leda spaningsarbetet. Dessutom ska marinen ställa enheter till militärbefälhavarens förfogande för incidentberedskapsuppgifter.

De enheter som då kommer ifråga är bland annat fartyg och helikoptrar bemannade med specialutbildad personal samt försedda med särskild spaningsutrustning och vapen för ubåtsjakt, det vill säga ubåtsjaktenheter. Vid behov deltar andra enheter till exempel ur flygvapnet, armén och kustbevakningen.

Sverige har inte, som många andra länder, stående styrkor. En ubåtsincident innebär därför regelmässigt avbrott i förbandens planerade verksamhet. Kostnaderna är mycket stora.

Försvarets uppgift, när en främmande ubåt kränker svenskt vatten, är att upptäcka (här kan din vaksamhet få avgörande betydelse), identifiera och avvisa den. Identifiering innebär i princip att ubåten måste tvingas upp till ytan.

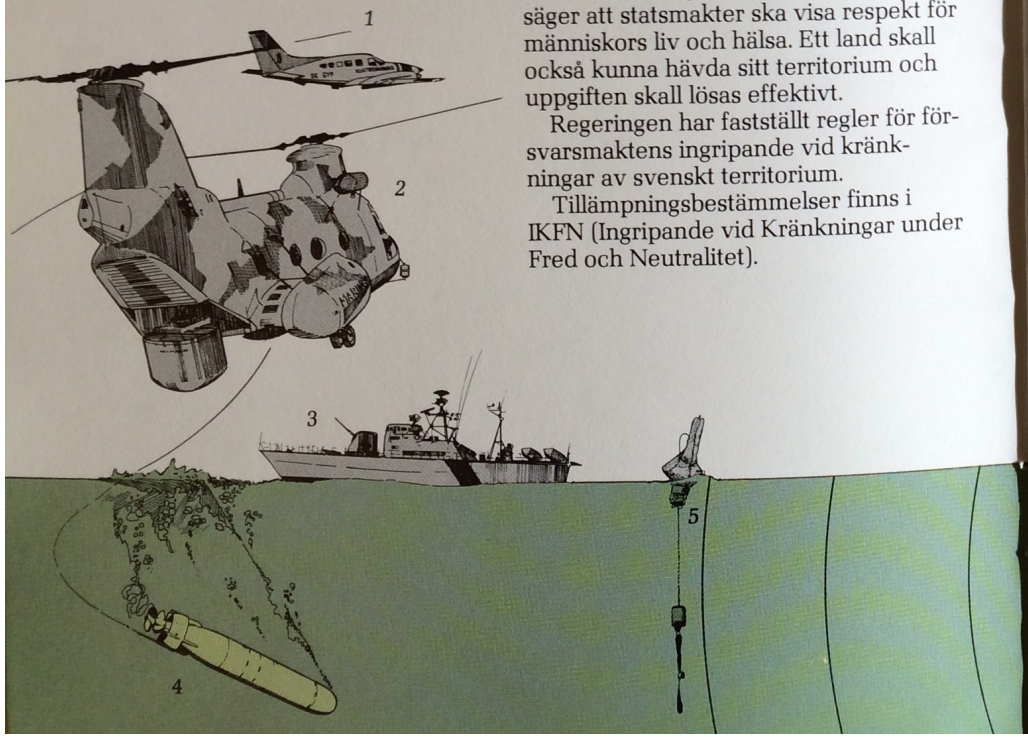
Det är i fred svårt att med vapenmakt tvinga upp en ubåt för identifiering utan att dess besättning kommer till skada.

En modern ubåt är så konstruerad att den tål mer vapenverkan än dess besättning.

Sverige tillhör de länder som bland annat i FN hävdar att vissa folkrättsliga principer ska gälla internationellt. Dit hör de Mänskliga Rättigheterna, som säger att statsmakter ska visa respekt för människors liv och hälsa. Ett land skall också kunna hävda sitt territorium och uppgiften skall lösas effektivt.

Regeringen har fastställt regler för försvarsmaktens ingripande vid kränkningar av svenskt territorium.

Tillämpningsbestämmelser finns i IKFN (Ingripande vid Kränkningar under Fred och Neutralitet).

Bestämmelserna ger försvaret möjlighet att hävda svenskt territorium med vapeninsats. En sådan insats, som syftar till identifiering, kan få till följd att ubåtens besättning skadas allvarligt eller dödas.

Incidentvapen

I linje med Sveriges humanitära inställning, och som ett komplement till konventionella vapen, utvecklas för ubåtsjakt i fredstid, så kallade incidentvapen.

Avsikten med dessa är att tillfoga ubåten sådan skada att den tvingas inta ytläge, utan att man samtidigt utsätter besättningen för allvarliga risker.

Det är huvudsakligen tre projekt som vi vill informera dig om:

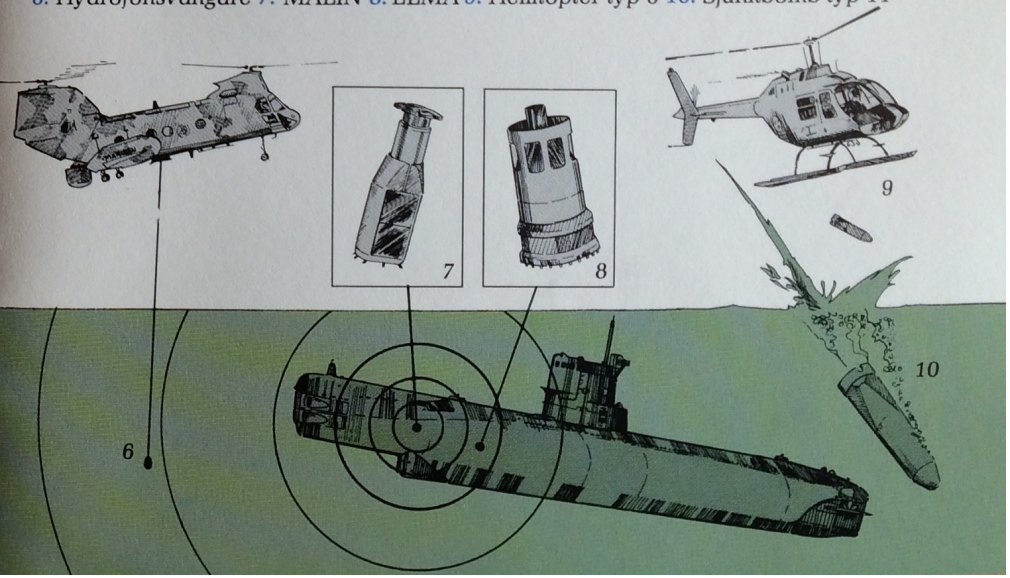
MALIN är en akustisk sändare avsedd att fästa mot ubåtsskrovet med en permanentmagnet. Den kan fällas från helikopter och kan även utnyttjas från fartyg. När Malin fäster mot skrovet aktiveras en sändare som gör att ubåten lätt kan följas genom avlyssning av signalen från Malin.

ELMA är en liten magnetisk sjunkbomb som med särskilda kastare sprids över ubåten. En eller flera Elma fäster mot ubåtsskrovet, där en riktad sprängladdning slår ett hål, stort som en enkrona. Skadan "slår inte ut" ubåten men skall tvinga den att snabbt inta ytläge.

INCIDENTTORPED. Sprängladdningen i en vanlig ubåtsjakttorped ersätts med en laddning som är så avpassad att en ubåt endast skadas. Torpeden kan styras mot ubåtens propeller, som förstörs vid en träff. Torpeden kan också på skrovet ge en verkan som liknar den man uppnår med Elma.

Som jämförelse till incidentvapnens verkningsgrad kan nämnas att en stridsladdad sjunkbomb *kan* sänka ubåten vid en detonation inom fem m och *kan* skada den allvarligt inom 15 m radie från ubåten.

1. Kustbevakningsflyg 2. Helikopter typ 4 3. Patrullbåt 4. Incidenttorped 5. Hydrofonboj 6. Hydrofonsvängare 7. MALIN 8. ELMA 9. Helikopter typ 6 10. Sjunkbomb typ 11

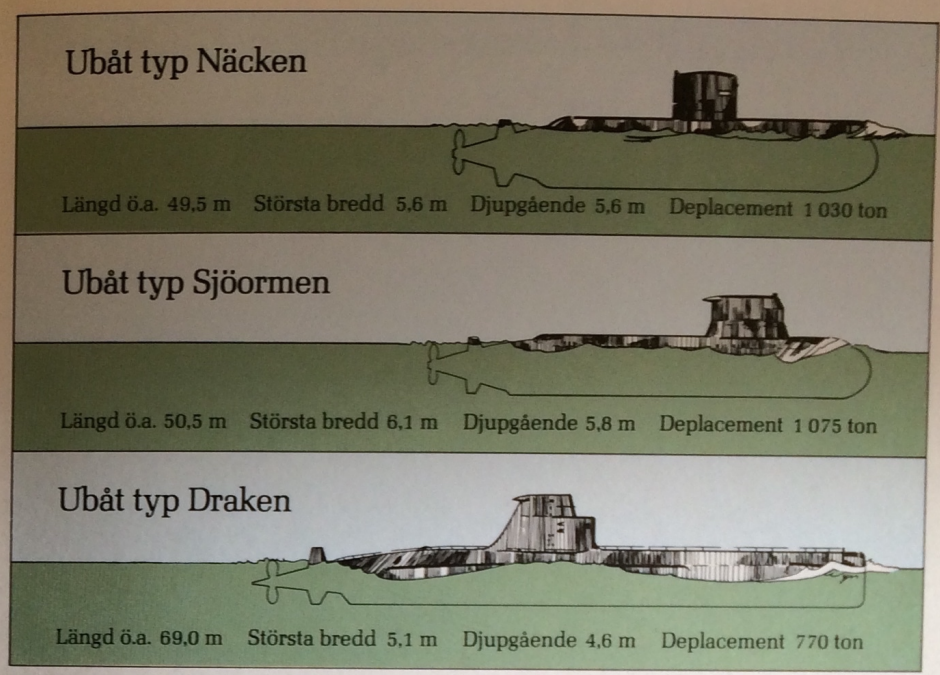

Alla svenska ubåtar bär det svenska nationalitetsmärket på tornet

och visar tre bokstäver (i detta fall Sjöhästen) Nationalitetsmärket är av samma typ som på svenska militärflygplan.

Flera av de iakttagelser som gjorts av främmande ubåtar har just inträffat när ubåten tvingats "hoppa" över en uppgrundning.

Så här ser silhuetterna ut på våra tre ubåtsklasser.

Så som vi visar de svenska ubåtarna på detta uppslag har du normalt ingen möjlighet att se varken dem eller främmande ubåtar. En ubåt som opererar under ytan visar möjligen radar-, radiomast eller periskop men inte hela tornet.

Däremot kan en främmande ubåt visa sig tydligt för att dra bort uppmärksamheten från en samarbetande ubåt på annat håll eller då den tvingas att "hoppa" över en uppgrundning.

Du skall alltid rapportera när du observerat något som kan vara en främmande ubåt.

Eftersom de svenska ubåtarna normalt endast finns synliga i ytläge i sina baser, är dina möjligheter att få se en svensk ubåt mycket små. När ubåten går i ytläge, vilket dock händer, visar nationalitetsmärket att den är svensk.

Om du inte kan se nationalitetsmärket, på grund av dålig sikt eller därför att ubåten går för djupt, så ska du anse den vara av främmande ursprung och därför rapportera din iakttagelse. På sista sidan finns information om vart du ska vända dig.

Ju snabbare din rapport kommer in, desto bättre är det. Men underlåt aldrig att rapportera bara för att det dröjer innan du kan nå en telefon. Rapportera även fast du vet att ubåtsjakt eller militär övning pågår.

Din rapport kanaliseras till närmaste sjöbevakningscentral, där marinens personal tar hand om den.

På nästa uppslag berättar vi mer om vad som händer när vi får in en rapport om misstänkt främmande ubåt.

forts. från sid 12

Vad händer nu?

Du meddelar vad du sett, tid och plats. Det är i första hand vad du faktiskt sett som vi vill veta. Uppge vem du är och hur SjöbevC kan nå dig för kompletterande frågor. När arbetet med att följa upp din rapport kommit igång, kan man behöva en förnyad kontakt med dig.

Olika kontroller

I SjöbevC kontrolleras nu om vattendjupet på fyndplatsen är tillräckligt för en ubåt i undervattensläge. Man kontrollerar också om det finns något annat som utesluter att det kan vara en främmande ubåt. Kan det vara en svensk ubåt eller annan känd "ubåtsliknande" verksamhet på platsen? Det får man snabbt svar på.

Spaningen startas

Om nu SjöbevC bedömer situationen sådan att det kan vara en främmande ubåt, så sätts olika spaningsresurser in samtidigt som överordnade militära myndigheter informeras.

Nu är det kanske dags för SjöbevC att kontakta dig igen för att i litet lugnare tempo diskutera din iakttagelse. Kanske har andra privatpersoner eller spaningsenheter under tiden rapporterat in iakttagelser som ytterligare styrker misstanken att det är en främmande ubåt i området.

Främmande ubåt eller inte?

Vid bedömning av ubåtsobservationers säkerhet använder vi inom försvaret tre olika begrepp, som vi uttrycker så här:

"Ubåt" – Det är fastställt att det är en ubåt

"Möjlig ubåt" – Alla tecken tyder på ubåt men det kan inte helt bevisas.

"Icke ubåt" – Vissa tecken tyder på ubåt men uppgifterna är ofullständiga eller gentemot efterföljande analys delvis motstridiga.

Beroende på hur säkert man kan fastslå att det nu rör sig om en främmande ubåt, sätts olika typer av ubåtsjakt in. Om man kan fastställa att det är en ubåt, är det marinens uppgift att tvinga upp den till ytan för identifiering och att avvisa den från svenskt territorialvatten. Därefter är det våra politikers sak att bestämma vilken betydelse ubåtsincidenten ska tillmätas i relationerna mellan Sverige och den främmande ubåtens hemland.

När avblåser man spaningarna?

Om man tidigt kan fastställa att det inte rör sig om en ubåt, inställs naturligtvis spaningsarbetet.

Annars fungerar det så, att vartefter sannolikheten ökar för att ubåten lämnat vårt sjöterritorium minskar vi våra insatser för att helt upphöra när vi med stor sannolikhet kan säga oss att ubåten lämnat svenskt vatten. Därefter sker en återgång till normal beredskap.

Med undantag av ubåt "W 137", den ryska ubåten som gick på grund utanför Karlskrona, har man ingenstans i världen under fredstid kunnat fastställa den kränkande ubåtens nationalitet, så att diplomatisk protest kunnat avges.

Efterarbetet

Erfarenheterna från incidenter av det här beskrivna slaget bearbetas alltid noggrant för att läggas till grund för utbildning och taktikanpassning.

Fynd av militärt ursprung

För vårt försvar kan det vara av betydande värde att få upplysningar om materielfynd av främmande militärt ursprung. Om du träffar på något i naturen som du bedömer ha militär karaktär, ska du tänka på fyra saker:

1) Vidrör inte föremålet. Det kan orsaka skada (frätande syror, explosionsrisk).

2) Notera så noga som möjligt var och när fyndet gjordes.

3) Kontakta omedelbart och i första hand någon av marinens sjöbevakningscentraler och rapportera ditt fynd. Telefonnummer finns på sista sidan. Du kan också rapportera till polisen.

4) Din iakttagelse kan ha värde ur försvarssynpunkt. Därför är det viktigt att omvärlden inte får veta något om ditt fynd. Behåll alltså för dig själv vad du sett och rapporterat. En svensk tiger, som bekant.

Oljespill, dumpat gods m m

Fynd som inte har militär karaktär rapporterar du till närmaste polismyndighet.

Du kan också kontakta kustbevakningen, lotsar eller fyrpersonal.

Utländsk fritidsbåt inom skyddsområde ska rapporteras

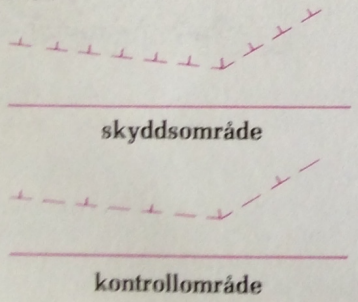
Rubriken kanske låter hård men det finns land och vatten som är undantagna från vår unika svenska allemansrätt. Det är främst de militära begränsningarna i rörelsefriheten vi avser här. Utländska besökare är, liksom du själv, skyldiga att känna till dem och respektera dem. Det finns alltid bevakning i de områden där bestämmelserna gäller. Överträdelse, som inte orsakats av nödsituation, rapporteras till polisen.

Trots tydliga markeringar i våra sjökort och trots att det finns information att läsa, har antalet utlänningar som påträffas inom skydds- och kontrollområden ökat.

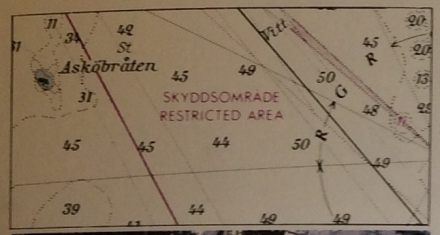
Om du själv ser någon som bryter mot de här bestämmelserna, är du som svensk medborgare skyldig att rapportera till polisen.

Liksom när det gäller främmande ubåtar är det verkligen viktigt att du snabbt rapporterar om du iakttar något som avviker från det normala. Många av de ingripanden som polisen gör, har just tillkommit som resultat av att vanliga människor på ett vaket sätt rapporterat vad de sett till polisen eller närmaste marina myndighet.

I sjökorten finns särskilda **kontroll- och skyddsområden** *avgränsade med violetta eller röda begränsningslinjer. Inom båda områdestyperna gäller vissa restriktioner.*

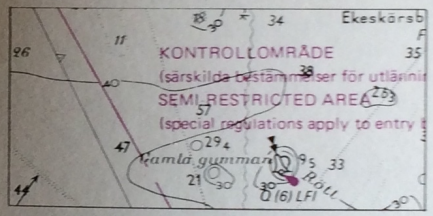

Principiellt gäller att inom **skyddsområde** får endast svensk medborgare vistas. Det innebär att utländsk medborgare inte har tillträde — vare sig i egen båt eller som gäst ombord hos svenska medborgare.

Principiellt gäller för **kontrollområde** att utländsk medborgare utan särskilt tillstånd får vistas där i längst tre månader. Det kanske bör påpekas att flera av våra större båtsportorter, som t ex Sandhamn, ligger inom kontrollområde.

Utländska medborgare kan få tillstånd att besöka orter inom skyddsområde efter hänvändelse till polismyndigheten för det aktuella området. Detaljbestämmelser om leder, ankringsplatser, m m varierar från ett område till ett annat. Detta framgår av speciella, lokala broschyrer. Dessa är översatta till flera språk och tillhandahålls av polismyndigheten för aktuellt område.

För vissa öar och områden gäller **tillträdesförbud**. Dessa är inte markerade i sjökorten, utan endast genom skyltar på ort och ställe. Tillträdesförbudet gäller *alla* med undantag för behörig personal.

Ovanstående skylt har ändrats. Den kommer successivt att ersättas med de skyltar som avbildas på motstående sida.

Den fjärde militära begränsningen av rörelsefriheten gäller **förbjudna områden**, som kan omfatta både land- och vattenarealer. Dessa områden anges i aktuella sjökort med linjer i violett eller rött samt texten "förbjudet område". Bojar i vattnet anger vanligen områdets begränsning.

Frågor&Svar

Fråga: Hur har de sovjetiska ubåtarna fått namn som Whiskey, Golf, Juliett?
Svar: Inom NATO har man gett ubåtarna dessa namn, som sedan används internationellt för identifiering. Namnen är hämtade ur det internationella bokstaveringssystemet: Alfa, Bravo, Charlie, o s v.

Fråga: I samband med ubåtsspaning nämns uttrycket "svenskt inre vatten". Vad betyder det?
Svar: Svenskt inre vatten är det område som finns innanför en linje som är dragen mellan de av kusternas yttersta öar och skär, vilka inte konstant överspolas av vatten.

Fråga: Vad händer om en kärnvapenbärande ubåt skadas vid en sjunkbombfällning?
Svar: Enligt kärnvapenexperterna kan ingen kärnladdningsexplosion inträffa om ubåten eller vapenlasten skadas av detonationen från en sjunkbomb.

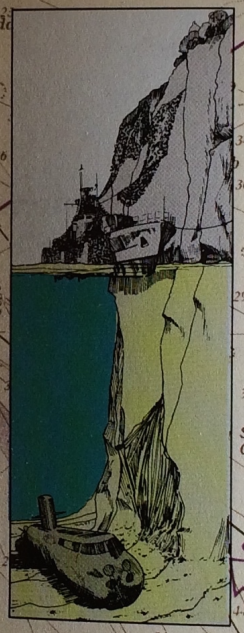
Fråga: Hur lång är en ubåt?
Svar: Den svenska ubåten Näcken är 49,5 meter lång. Utsatt på ett sjökort med skalan 1:50 000 blir det mindre än en millimeter.

Fråga: Hur många ubåtar finns det i Östersjön?
Svar: Utöver Sveriges tolv ubåtar varierar antalet. Närmare 100 utländska ubåtar finns kontinuerligt i Östersjön. Av dessa tillhör cirka 30 NATO och övriga tillhör Warsawapakten.

Fråga: Varför patrullerar inte ubåtsjakthelikoptrarna konstant utefter territorialvattengränsen?
Svar: För att säkert kunna täcka hela den ytan, dygnet runt, skulle det krävas ett så stort antal helikoptrar, att det inte kan anses ekonomiskt att övervaka med enbart helikoptrar. Indikering av att en främmande ubåt finns på vårt stora vattenområde måste även kunna komma från andra spaningsmedel. Efter indikering görs insats med de specialutrustade helikoptrarna. Vid insats skulle det dock behövas fler helikoptrar än idag, dels för att öka uthålligheten och dels för att ge större möjlighet till insats på olika ställen samtidigt.

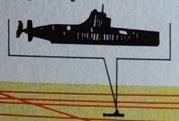
Fråga: Vilka fördelar har helikopterburen ubåtsjakt jämfört med fartygsburen?
Svar: Efter larm kan helikoptern snabbt vara på plats. Helikoptern kan stå still över en given punkt och med sin nedsänkbara hydrofon genomsöka olika djup utan att själv lämna störande ljud i vattnet. Den kan också snabbare förflytta sig för att inta nya lägen. Dessutom kan helikoptern manövrera friare än ett fartyg, som måste ta hänsyn till eventuella grund. Ubåten kan också göra vapeninsats mot fartyget. Helikopterns svaghet är att den har sämre uthållighet än fartyget.

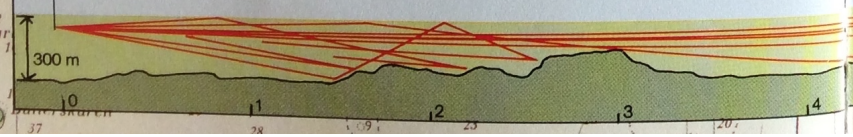

Fråga: Är det svårare att jaga ubåt inomskärs?

Svar: Våra vattenområden i Östersjön är jämförelsevis grunda. På stora ytor är bottnen mycket ojämn. Detta gör att utsända ljudpulser från den aktiva hydrofonen träffar botten tidigt. Bottenekona överträffar vida ekot från en ubåt som ligger på större avstånd. Inomskärs tillkommer störande ekon från alla öar, vilka även ger ubåten ökad möjlighet till skydd. De svenska skärgårdarna ger våra egna enheter ett naturligt skydd, som nu också använts av främmande ubåtar.

I "skuggan" bakom en klippa kan ett ytfartyg gömma sig för radarspaning. På samma sätt ger landskapet under ytan möjlighet för ubåten att skydda sig för hydrofonspaning. (Ytfartyget behöver även maskeringsnät för att dölja sig för optisk spaning.)

Om du vill veta mer om ubåtsjakt och rapportering kan du tala med Marinstabens Info. Avd. Box 80003, 104 50 Stockholm, tfn 08-788 84 68.